

Η ΝΗΣΟΣ ΘΗΡΑ¹

Ἀπό τινος ἡ Θήρα κατέστη τέρμα προσφιλῆς ἐκδρομῶν παντοειδῶν ἐπισκεπτῶν. Περιηγηταί, ταξιδεύοντες ἀπλῶς χάριν περιεργίας καὶ ἔμποροι, γεωλόγοι καὶ ἀρχαιολόγοι μεταβαίνουνσιν ἐκεῖ καὶ εὐρίσκουσι περισσότερα περίεργα ἀντικείμενα ἢ ὅ,τι ἤλπιζον. Πρὸς τὰ θαύματα τῆς φύσεως συνενοῦνται ἀξιοπερίεργα μνημεῖα ἐκ παλαιοτάτων χρόνων, καὶ οἱ φιλόξενοι κάτοικοι, ἐν μέρει εὐκατάστατοι καὶ διαιτώμενοι ἐν οἰκίαις κομψαῖς καὶ εὐρυχώροις, καθιστῶσι τῷ ξένῳ τὴν διαμονὴν λίαν εὐάρεστον. Ἡ Θήρα δὲν εἶναι μὲν νῆσός τις τῶν Φαιάκων, ἐνθα

«οὐ ποτε καρπὸς ἀπόλλυται οὐδ' ἀπολείπει
χείματος οὐδὲ θέρους»,

ἀλλ' ἔχει δύο τινά, ἐν μέρει μὲν δῶρα τῆς φύσεως, ἐν μέρει δὲ πορίσματα ἐπιμελοῦς ἐργασίας, ἥτοι τὸν λαμπρὸν αὐτῆς οἶνον καὶ τὴν ἀρίστην οἰκοδομήσιμον ὕλην, τὴν γνωστὴν ἰθρηαῖκὴν γῆν. Πρὸς τούτοις εἶναι νῆσος ὑγεινὴ διὰ τοὺς μὴ φοβουμένους τὸν δροσερὸν ἄνεμον καὶ δυναμένους νὰ κατοικῶσιν ἐπὶ «αἰπείας πέτρας».

Ἄς στρέψωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ἐπὶ τινας ἡμέρας τὰ νῶτα εἰς τὰς ἡλιοκαύστους καὶ κονιορτώδεις ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄς ἐπιβῶμεν ἐνὸς τῶν ἀτμοπλοίων, τὰ ὅποια δις τῆς ἐβδομάδος ἐκτελοῦσι τὴν μετὰ τῆς νήσου ταύτης συγκοινωνίαν.

Ἀναχωρῶν τις ἀφ' ἐσπέρας ἐκ Πειραιῶς ἀφυπνίζεται τῇ ἐπομένῃ πρωΐᾳ ὑπὸ τοῦ ἐκκωφωτικοῦ κρότου τῶν ῥιπτομένων εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης ἀγκυρῶν ἐν τῷ λιμένι τῆς Ἑρμουπόλεως. Θαυμάζομεν τὴν λαμπρὰν θέαν τῆς λευκοκτίστου πόλεως καὶ τὰς μέχρι τῆς κορυφῆς τῆς ἄνω πόλεως (Σύρου) κτισθείσας οἰκίας, τὰς νεωτέρας ἐλληνικὰς ἐκκλη-

¹ Τὴν μελέτην ταύτην συνέγραψεν εὐγενῶς φερόμενος ὁ ἐρευνητὴς τῆς Θήρας βαρῶνος Hiller von Gaertringen ἐπίτηδες διὰ τὴν Ἀθηνῶν.

σίας καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ μεσαιῶνος ἤδη ἐν χρήσει καθολικὸν ναόν· θαυμάζομεν ὡσαύτως τὴν μεγαλοπρεπῆ φοινικόφυτον πλατεῖαν μετὰ τὸ Δημαρχεῖον καὶ τὸν ἀνδριάντα τοῦ Μισοῦλη, τὰ ἀπρυτανήια λευκά, λευκοφρύς, τ' ἀγορή», ὡς ἀναφέρει τὸ ἀρχαῖον τῆς Σίφνου μαντεῖον.

Ἐκ Σύρου μετὰ τρίωρον πλοῦν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν εὐρύχωρον ὄρμον τῆς Παροικίας, ἐκτεινόμενον εἰς μέγαν κύκλον. Ἐκεῖ φαίνεται ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Πάρου μετὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ πύργου ἐν τῇ θέσει τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὃν διηρέυνησε συστηματικῶς τὸ γερμανικὸν Ἰνστιτούτον τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτεσι 1899 καὶ 1900, καὶ ὅστις ἐπὶ τέσσαρας ὅλας ἑκατονταετηρίδας ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον λεηλασίας καὶ καταστροφῆς. Βλέπομεν τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Κατοπυλιανῆς (Ἑκατομυυλιανῆς) καὶ τερπόμεθα εἰς τὴν θέαν τῶν παρίων ὀρέων καὶ τῶν ἀποτόμων βράχων, τῶν πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ στενὸν τῆς Ἀντιπάρου. Κατὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ ἐκπλουν φαίνεται μικρὸν σπήλαιον εἰς τὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους, τὸ σπήλαιον τοῦ Ἀρχιλόχου, ὡς καὶ σήμερον καλεῖται, ὅπου ὁ Κοίρανος διεσώθη κατὰ τὸν μῦθον ἐκ τοῦ ναυαγίου ὑπὸ δελφίνος.

Μετὰ δύο ὥρας ἀφικνεῖται τις εἰς ἀνοικτὸν τὸν καὶ κακῶς προφυλασσόμενον κόλπον τῆς Νάξου. Ἐκ τοῦ μέρους τούτου φαίνεται ἡ πόλις, περὶ ἧς Νάξιός τις παρέδωκεν ἡμῖν τοὺς ἐξῆς οὐχὶ ἐποικοδομητικούς στίχους·

«*Σ' ὅποιο τόπο κι' ἂν ἀράξω.*

Θὰ κηρύξω, θὰ φωνάξω,

Τὸν γιὰ κἄ μου θὰ τινάξω·

Μὴ χειρότερόν ἀπ' τὴν Νάξο».

Ὁ ἔχων καιρὸν διαθέσιμον ὅπως ἐπισκεφθῇ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, θὰ εὖρη βεβαίως ὅτι πολλὰ ἔτι ἀπέμειναν τῆς «εὐδαιμονεστάτης νήσου», τὰ δυνάμενα νὰ θέλξωσι τὴν καρδίαν παντὸς ἐπισκέπτου. Ἀλλ' ἡμεῖς προχωροῦμεν. Ἐπειγόμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν Θήραν. Ἡσύχως ἀφικνεῖται τὸ ἀτμόπλοιον εἰς τὴν Ἴον, τὴν νῆσον ὡς λέγεται, ἐνθα ἀπέθανεν ὁ Ὅμηρος, οὗ ὁ τάφος ἐπιδεικνύεται ἡμῖν παρ' ἀγαθοῦ τινος κατοίκου. Δὲν ἐννοῶ νὰ προσβάλω τὸ ἱερὸν αὐτοῦ αἶσθημα. Ὁ ἀρχαῖος Ὅμηρος δὲν εἶναι πλέον σήμερον ἢ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων Βίβλος, ἀλλ' εἶναι τὸ πρῶτον πραγματικὸν μνημεῖον τῆς ἱστορίας αὐτῆς καὶ τῆς γλώσσης, ἥτις διατηρεῖται σήμερον πολὺ ἀκμαιότερα ἢ ὅ,τι ὑπελαμβά-

νετο πρὸ ἑκατὸν ἐτῶν. Ἐὰν ὁ καιρὸς διατηρηθῇ καλός, τὸ πλοῖον ἡμῶν θὰ φθάσῃ πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου εἰς τὸν λιμένα τῆς Θήρας.

Εἰς τὴν εἰσοδὸν μεταξὺ Θήρας καὶ Θηρασίας εἶναι ὁ πρῶτος σταθμός· εἴτα στρέφεται τὸ πλοῖον νοτιοδυτικῶς καὶ σταματᾷ εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Σκάλας τῶν Φηρῶν ἢ τῶν Κάτω Φηρῶν. Σταματᾷ, εἵπομεν, ἀλλὰ δὲν ῥίπτει τὴν ἄγκυραν. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον θαῦμα τῆς πλήρους αἰνιγμάτων θαλασσίας ταύτης λεκάνης, ἥς αἱ ἀπότομοι ἄκται μᾶς περικυκλοῦσι. Ποῦ νὰ εὑρεθῇ ἄλυσις ἀγκύρας 300 μέτρων μήκους ὅπως φθάσῃ ἡ ἄγκυρα μέχρι τοῦ πυθμένος; Οἱ «σημαντῆρες» ἀπεδείχθησαν ἐνταῦθα ὅλως ἀνεπαρκεῖς. Ὡς ἐκ τούτου ἡ διαμονὴ ἐν τῷ λιμένι τῆς Θήρας εἶναι πολλάκις εἰς ἄκρον δυσάρεστος, ἐὰν πνέῃ σφοδρὸς ἄνεμος, καὶ ὁ πλοίαρχος, ὡς μᾶς εἶπεν, εἶναι εὐχαριστημένος, ὅταν δύναται νὰ διέλθῃ τὴν νύκτα ἐν τῷ ἀσφαλεῖ λιμένι τῆς Ἴου. Τοῦτο γινώσκουσιν οἱ Θηραῖοι καὶ καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν λιμένος παρὰ τὴν ὁμαλὴν παραλίαν, ἐνθα νὰ δύνανται τὰ ἀτμόπλοια νὰ ἀγκυροβολῶσιν ἐν πάσῃ ἀσφαλείᾳ. Ὅποιον μέρος εἶναι τοῦτο, πλήρες κινδύνων καὶ φόβου διὰ τὸν πρωτόπειρον; Τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γεωλογία.

Ἐκ τῆς Γεωλογίας μαυθάνομεν ὅτι ὑπῆρχεν ἐνταῦθα μικρὰ νῆσος ποιμένων ἐκ τιτανολίθου ἔχουσα δύο ὑψώματα χωριζόμενα ὑπὸ βαθείας χαράδρας. Καὶ τὸ μὲν ὑψῶμα εἶναι τὸ ὄρος τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ἔχον ὕψος 566 μέτρων, τὸ δὲ ἕτερον τὸ ὄρος τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἔχον ὕψος 369 μέτρων· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἡ Σελλάδα (μέτρ. 264) καὶ κάτωθι ἄλλα μικρότερα ὑψώματα, ὁ Μονόλιθος πρὸς βορρᾶν καὶ ὁ Γαβριῆλος πρὸς νότον. Ταῦτα πάντα σχηματίζουν μικρὰ νησίδια, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν, ὡς φαίνεται, κατωκημένα. Εἴτα ὑψώθη εἰς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος ἐκ τῆς θαλάσσης μέγας ἡφαιστειώδης κῶνος, ἔχων παραπλεύρως πολλοὺς ἄλλους κῶνους. Τοῦτο δηλοῖ, κατὰ τὴν εὐφυᾶ ὑπόθεσιν τοῦ Φ. Στουρνίτσκα, ὁ μῦθος τῆς ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναδυθείσης γῆς, ἐξ ἧς ἐσχηματίσθη ἡ νῆσος. Ἐπὶ τῶν στρωμάτων τῆς λάβας, τὰ ὅποια ἀποτελοῦσι τὸν πυρῆνα τοῦ κῶνου, ἐπεκάθισε στρῶμα κισσῆρεως. Ἡ νῆσος αὕτη ἐνωθεῖσα μετὰ τοῦ ἀρχαίου πυρῆνος ἀπετέλεισεν ἓνα ὄγκον, ὁ ὅποιος φέρει τὸ ἀρχαῖον ποιητικὸν ὄνομα *Στρογγύλη*. Εἰς τὰς κλιτύας αὐτῆς κατώκησαν ἄνθρωποι, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἔτρεφον χοίρους. Τὰ σκεύη καὶ ἐργαλεῖα αὐτῶν δὲν ἦσαν διάφορα ἐκείνων, τὰ ὅποια ἀνέσκαψε πρὸ μικροῦ ὁ Ἑβανς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Μίνως ἐν Κνωσσῷ.

Εἰς τὴν ἑναρξιν ταύτην τοῦ πολιτισμοῦ ἔθηκε τέρμα νέα φοβερὰ ἔκρηξις τοῦ Ἑφαίστου, καθ' ἣν ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς πυρὴν καὶ ἀπέμεινε μόνον ὁ φλοιὸς καὶ βαθὺς κρατήρ, δι' οὗ ἐξώρμησεν ἐξωθεν εἰς τρία μέρη ἡ θάλασσα. Καὶ οὕτως ἐσχηματίσθησαν αἱ τρεῖς ἀμμώδεις νῆσοι *Θήρα, Θηρασία* καὶ ἡ μικροτέρα τὸ *Ἀσπρονῆσι*.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς χρόνους ἤρξατο πάλιν σειόμενον τὸ ἡφαίστειον. Ἡ ἐκθεσις *Ροδίου* τινὸς ναυάρχου, ἣν ἀνέγνωσεν ὁ Ποσειδώνιος, διετήρησεν ἡμῖν τὴν εἰδήσιν περὶ τῶν ἐκρήξεων τῆς νήσου *Θήρας* ἐν ἔτει 197 π. Χ. Νεαὶ νῆσοι ἐξηκολούθουν ἀναφαινόμεναι μέχρις οὗ τῷ 1866 ὑψώθη ἐκ τῆς θαλάσσης ὁ μέγας κῶνος τοῦ *Γεωργίου*. Οὕτως ἐσχηματίσθησαν αἱ νῆσοι *Καϋμέναι* (μεγάλῃ καὶ μικρᾷ *Καϋμένη*), αἵτινες καὶ σήμερον ἔτι ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν μεγάλων ὄγκων σκωριῶν. Ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου βλέπομεν αὐτὰς ἐνώπιον ἡμῶν μελανὰς καὶ φοβερὰς, ὡς καὶ τὰς ἀπορρῶγας κλιτύας τῆς *Θήρας* καὶ τῆς *Θηρασίας*, μελανὰς καὶ ἰόχρους ἀμφοτέρας. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν φαίνονται μικραὶ λευκαὶ οἰκίαι. Ἐκεῖ εἶναι τὸ πρῶτον ἡμῶν τέρμα!

Ἐπὶ ζωηρῶν ἡμιόνων καὶ ὄναρίων, τὰ ὅποια ὁ ἀγωγιάτης ἐνθαρρύνει δι' ἐπιφωνημάτων ἀκαταλήπτων εἰς ξένον (ὡς ντέλλαξε ντέ ἡ νὰ βρέ σύ!) ἀνήλθομεν ἐντὸς εἴκοσι λεπτῶν τῆς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου τῶν *Φηρῶν*. Ἐκεῖ ἄλλη εἰκὼν ἀναμένει ἡμᾶς. Βλέπομεν καλῶς καλλιεργημένην ἐν ὥρᾳ ἔαρος καὶ θέρους κατωφέρειαν καὶ μεταξὺ τῶν πρασίνων ἀμπέλων λευκοὺς ναίσκους, ὅπισθεν δὲ ἡμῶν τὴν πλατεῖαν κλιτὺν τοῦ Προφήτου Ἑλίου, οὗ ἡ κορυφή ἐπιστέφεται διὰ τῆς ὠραίας κωμοπόλεως *Πύργου*.

Ἡ κεντρικὴ ὁδὸς τῶν *Φηρῶν* εἶναι πλακοστρωμένη καὶ αἱ ἀνωφέρειαι αὐτῆς παρακάμπτονται διὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ πρακτικοῦ συστήματος τῶν βαθμίδων. Χάρις εἰς τὴν θηραϊκὴν γῆν αἱ οἰκίαι ἔχουσι κορυφήν καὶ καθαρὰν τὴν ὄψιν. Τὰ *Φηρὰ* εἶναι σήμερον ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου· ἐνταῦθα κατοικοῦσιν οἱ ξένοι πρόξενοι, οἱ ἐγκριτώτεροι κτηματῖαι καὶ οἰνέμποροι. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει καὶ Μουσεῖον ἀρχαιολογικόν, τὸ ὅποιον ὁμοίως ὁ ἀρχαιολόγος πρέπει νὰ ἴδῃ ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐπισκεφθῇ τὴν ἀρχαίαν πόλιν καὶ τὰ σωζόμενα εἰσέπια αὐτῆς. Ὁ θέλων νὰ ἴδῃ καλῶς τὰ πάντα δεόν νὰ συμβουλευθῇ τὸν νέον χάρτην τῆς *Θήρας*, τὸν συνημμένον ἐν τῷ ὁδηγῷ αὐτῆς. Οἱ καλλίτεροι ὁδηγοὶ εἶναι ὁ τοῦ Mayer καὶ ὁ τοῦ Bædeker. Ὁ ἐλληνικὸς ὁδηγὸς ἐγένετο κατὰ πρόχειρον καὶ κακὴν μετάφρασιν τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ Joanne, ἐν ᾧ παραμορφοῦνται

πολλὰ ὀνόματα θέσεων καὶ χωρίων, ὡς καὶ δήμων τινῶν. Ἐκ τῶν δήμων ὁ τῆς *Καλλίστης* ἀνακαλεῖ εἰς τὴν μνήμην τὸ μυθικὸν ἀρχαῖον ὄνομα τῆς νήσου, ἕτερος δῆμος (τὸ *Ἐμποριό*) τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ *Ἐμπορίου*· δύο ἄλλοι δῆμοι φέρουσι τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τῆς *Οἴας* καὶ *Θήρας*. Τὸ εὐνηχον ὄνομα *Ἐλευσίς* ἀπεσιωπήθη ἐν τῷ ὁδηγῷ, ἂν καὶ ὁ γεωγράφος *Πτολεμαῖος* μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, ἴσως ἐγένετο τοῦτο πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως πρὸς τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας περιβλέπτου πόλεως τῶν μυστηρίων· ἄλλως θὰ εἶχε δικαίωμα ἐπ' αὐτοῦ τὸ πρὸς νότον κείμενον *Ἐμποριό*. Τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν δήμων ἐπαναφέρουσιν ἡμᾶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ βασιλείου, ὅτε ἐζητεῖτο à tout prix ἡ ἀναβίωσις τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων. Τὰ ἐσφαλμένα ὀνόματα ἐν *Θήρᾳ* ἔδωκεν ὁ Γάλλος φιλόλογος *Bory de S' Vincent*, ὁ δὲ *Θηραῖος* εὐδόκιμος ἱατρός καὶ φυσιοδίφης *I. Δεικιγάλλας* ἀνεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργὰ νὰ μεταβληθῶσι τὰ ὀνόματα, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ σύγχυσις. Οὕτω καὶ ἐν *Ἰταλίᾳ* ἡ σημερινὴ *Καπύη* δὲν ἀπώλεσε τὸ σημερινὸν ὄνομά της, ἂν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς *Santa Maria di Capua*, τῆς κυρίως θέσεως, πολλάκις τὸ ἐζήτησαν. Μὴ τὰ ὀνόματα τῶν νήσων *Ἰθάκης* καὶ *Λευκάδος*, τῆς *Κέω* καὶ *Σύρου* δὲν ἐπέφερον σύγκρουσιν ἀρκετὴν; Καὶ ἐν τούτοις θὰ μείνωσιν ἐν τῇ νεωτέρᾳ Γεωγραφίᾳ. Πλὴν ταῦτα ἐν παρόδῳ. Ὅπως δὴποτε ἐν τῇ συγχύσει ταύτῃ ἐνυπάρχει τεμάχιον τῆς ἱστορίας τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὑπάρχει τεμάχιον τῆς ἐλληνικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ 19^{ου} αἰῶνος.

Ἀπὸ τῆς σημερινῆς πόλεως πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἄγουσι δύο ὁδοί, οὗ ἡ μὲν βραχυτέρα φέρει πρὸς τὰ κάτω διὰ μεγάλων καμπῶν καὶ μεταξὺ ὑψηλῶν μανδρῶν ἀμπελώνων πρὸς τὸ *Καμάρι*, τὴν ἀρχαίαν *Οἴαν*· ἐκεῖ ἔκειτο τὸ ἐν *Οἴᾳ Γυμνάσιον*, τὸ ὁποῖον ἀναφέρουσιν αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια περιέγραψεν ὁ *Δεικιγάλλας* τῷ 1856 καὶ εἶδεν ἀκόμη ὁ *Λουδοβίκος* Ῥὸς ἐν ἔτει 1875. Ἡ μετάβασις εἶναι κοπιώδης, καὶ βραδέως προχωρεῖ τὸ ζῶον ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ ἐδάφους μέχρι *Σελλάδας*, ὅθεν ἀνέρχεται τις μέχρι τῶν ἐρειπίων.

Ἡ διάρκεια τῆς πορείας ταύτης εἶναι περίπου δίωρος. Ὀλίγον μακρότερος ἄλλ' ὑπὸ ἐποψιν θεᾶς ὠραιότερος εἶναι ὁ ἕτερος δρόμος, ὅστις κατ' ἀρχὰς φέρει πλησίον τῆς ἀποτόμου κλιτύος τοῦ κρατῆρος. Ἐν τινι θέσει πρέπει νὰ παρακάμψῃ τις τὴν ὁδόν, διότι ἐνταῦθα ἐξορύσσεται ἡ θηραϊκὴ γῆ, καὶ ἡ ὁδὸς διακόπτεται. Βραδύτερον διέρχεται τις διὰ τοῦ μεγάλου χωρίου *Πύργου*, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁδοὺς στενάς, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐξω μέρος

ώραίας τινὰς οἰκίας, καὶ διὰ τῶν ἐρειπίων ἐνὸς ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου ἰδρυθέντος ἀλλ' οὐδέποτε χρησιμοποιηθέντος ἀγροτικοῦ σχολείου, φθάνει εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Προφήτου Ἑλίου, τὸ ὑψηλότερον τριγωνομετρικὸν σημεῖον τῆς ὅλης χώρας. Παρὰ τὴν θέσιν ταύτην κεῖται ἡ μεγάλη μονὴ τοῦ Προφήτου Ἑλίου, θέας ἀξία. Οἱ μοναχοὶ φιλοξενοῦσι προθύμως πάντα ξένον καὶ εἶναι κατὰ πάντα ἀξιοὶ νὰ εἶναι οἱ κύριοι τοῦ Μεσοβούνου, δηλ. τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Εἰς ἀπόστασιν 300 μέτρων ἀπὸ τῆς μονῆς ἀφικνεῖται τις δι' ἐλικοειδοῦς ὁδοῦ εἰς Σελλάδαν, ὅθεν ἔχει τις ἐνώπιόν του τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν. Εἶναι αὕτη ἡ στενωτέρα πλευρὰ τῆς ὀροσειρᾶς, ἣτις ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον μέχρι τῆς θαλάσσης καὶ σχηματίζει ἀπότομον ἀκρωτήριον. Ἡμεῖς εἰσερχόμεθα εἰς τὸν χώρον τοῦτον διὰ τοῦ μόνου εὐπροσίτου μέρους. Ἐνταῦθα ὑφίστατο ἡ ἀνάγκη ἰσχυρῶν τειχῶν, τὰ ὅποια καὶ ἐν μέρει κατεσκευάσθησαν κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ὅπως προφυλάττωσι τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους κειμένην πόλιν ἀπὸ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν.

Πρὶν ἢ ὅμως εἰσελθωμεν διὰ τῆς μεταγενεστέρας πύλης τῆς πόλεως, ἣτις μόλις τῷ 1900 ἀνεσκάφη ὑπὸ τοῦ Wilski, ἔχομεν πολλὰ νὰ ἴδωμεν ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Σελλάδας. Ἐπὶ τῶν δύο κλιτύων, τῶν πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον φαίνονται ὅπαί καὶ τάφοι ἐντὸς τοῦ βράχου ἐσκαμμένοι ὡς καὶ λίθινα τειχία μετὰ στρογγύλων δοχείων διὰ τὴν τέφραν καὶ ὀπῶν, ὑπενθυμιζουσῶν ἡμῖν αἰγυπτιακὰς μωμίας. Οἱ τάφοι οὗτοι ἐσυλήθησαν πρὸ πολλοῦ καὶ οὐδεμία ἐπιγραφή μᾶς διαφωτίζει περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν.

Ἦττον καταφανεῖς εἶναι δύο τάξεις τάφων, οἵτινες διηρευνήθησαν ἤδη παρὰ τοῦ Λ. Πρὸς καὶ τελευταίως παρὰ τοῦ Dragendorff ἐν ἔτει 1896 καὶ τοῦ Pfühl ἐν ἔτει 1902, καὶ ἀνήκουσιν οἱ μὲν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν ἐκ τῶν πρώτων χρόνων τῆς χρονολογίας ἡμῶν, ὅπερ φαίνεται ἐκ τῆς μνείας τῶν «ἀγγέλων, τῶν προστατῶν ἀγγέλων» τῶν ἀποθανόντων, περιέχοντες δὲ τεμάχια ὑαλίνων ἀγγείων, οἱ δὲ ἄλλοι ἀρχαιότατοι, πιθανῶς ἐκ τοῦ ὀγδόου ἢ ἐβδόμου π. Χ. αἰῶνος. Ἐντὸς ἐνὸς τούτων εὐρέθησαν μεγαλύτερα καὶ μικρότερα ἀγγεῖα ἐγχωρίου κατασκευῆς μετὰ γεωμετρικῶν σχημάτων καὶ ἀπεικονίσεων πτηνῶν καὶ ἄλλων ζώων. Τὰ εὐρήματα ταῦτα δύναται τις νὰ περιεργασθῇ κατόπιν ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Φηρῶν. Ἐνταῦθα εὐρέθησαν καὶ θεμέλια οἰκίας.

Ἐν ἐλιγμοῖς ἀνέρχεται ἐντεῦθεν ἡ ἀρχαία ὁδός, κλάδος τῆς ὁποίας

ἀπὸ τῆς νεκροπόλεως τοῦ Προφήτου Ἑλίου, ἣτις καλεῖται *Πλαγιάδες*, φέρει πρὸς τὴν μόνην καλὴν πηγὴν τῆς νήσου, τὴν *Ζωοδόχον* καλουμένην πηγὴν. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἦτο τεχνικῶς κατασκευασμένη, καὶ βεβαίως μεγάλη ἐγένετο αὐτῆς χρῆσις, καθότι εἰς πολλὰ μέρη εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ βράχου κεχαραγμένα ἐπιγραφὰι ἀρχαιοτάτου τύπου. Βραδύτερον ἀπεικόνισαν τμήματά τινά τῶν βραχωδῶν παρειῶν, ὥστε διὰ τὴν ἐξέτασιν τις ἐκ τοῦ πλησίον τὰς ἐπιγραφὰς ταύτας ἔχει ἀνάγκην κλίμακος 10 τοῦλάχιστον μέτρων ὕψους.

Ὅτι καὶ ἡ κορυφὴ τοῦ Προφήτου Ἑλίου δὲν ἦτο ἄγνωστος τοῖς ἀρχαίοις ἀποδεικνύει ἐπιγραφὴ λελαξευμένη ἐν τῷ βράχῳ καὶ ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσα, γεγραμμένη δὲ διὰ ἀρχαίων χαρακτήρων. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀναφέρει τὸ ὄνομα λατόμου τινός, οὗ φαίνονται τὰ ἔχνη τῶν ποδῶν ἐγκεχαραγμένα ἐκεῖ πλησίον. Καὶ περαιτέρω φαίνονται ἐν τῷ βράχῳ κεχαραγμένα ὀνόματα ἀνήκοντα βεβαίως εἰς τὸν 8ον ἢ 7ον αἰῶνα, τινὰ τούτων εἰς ὕψος 10—12 μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἢ εἶναι ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀνόματα ἀρχαίων Θηραίων παλαιστῶν· ἀλλ' εἶναι καὶ τινὰ νεωτέρων χρόνων, προσερχόμενα ἴσως ἐκ μέρους ἀντιγραφῶν. Φαίνεται ἐκεῖ καὶ ἐντομὴ τις ἐντὸς τοῦ βράχου ἐν εἴδει ἐξέδρας, ἣτις ὀφείλεται εἰς ἀνάθημα, τὸ ὁποῖον ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρτεμιδώρου Ἀπολλώνιος, ἢ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνέθηκε τῷ Πυθίῳ Ἀπόλλωνι, διότι οἱ Δελφοὶ εἶχον ἀναγορεύσει τὸν Ἀρτεμίδωρον ὡς θεὸν ἀθάνατον. Ἐπιγραφὴ τις ἐκεῖ πλησίον ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀρτεμις Πηγαία Σώτειρα, ἡ προστάτις τῆς πατρίδος τοῦ θεά, εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν ἄνδρα τοῦτον μακρὰ τοῦ βίου ἔτη, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Προναΐη προσέθηκε δέκα ἀκόμη ἔτη, ὅπερ ἀποτελεῖ $90 + 30 = 120$ ἔτη! Τοῦ ἀνδρός τούτου τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς νήσου.

Μετ' ὀλίγον ἀπαντῶμεν φυσικὸν βράχον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστατο ἀναμφιβόλως ἀρχαῖον οἰκοδόμημα· σήμερον ὑπάρχει ἐν τῇ θέσει ταύτῃ ἐν μέσῳ σωροῦ ἐρειπίων ἡ μικρὰ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Στεφάνου. Ἐνταῦθα εἶναι εὐδιάκριτος ἡ ἀρχαία ὁδὸς καθ' ὃλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου τῆς πόλεως ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ λιθοστρώτου αὐτῆς, ἐν μέρει δὲ μόνον ἐκ τῶν ἐλαφρῶν ἐντὸς τοῦ βράχου ἐντομῶν καὶ χαραγμάτων. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀνέρχεται μέχρι τῆς ἀγορᾶς καὶ ἐκεῖθεν κατέρχεται μέχρι τοῦ ναοῦ τοῦ Κρονείου Ἀπόλλωνος, τοῦ κυριωτέρου ναοῦ τῆς νήσου, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει ἰδιόρρυθμόν τι τέμενος, ἐσκαμμένον 20 περίπου μέτρα ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ περιέχον πολλὰ ἀναθηματικά ἐπιγράμματα

τοῦ Ἀρτεμίδωρου. Τὰ ποιήματα ταῦτα ποιοῦνται μνείαν περὶ βωμῶν, περὶ ἀναγλύφων ἱερῶν ζώων, ἀετῶν, δελφίνων, λεόντων ἀφιερωμένων τῷ Ὀλυμπίῳ Δίῳ, τῷ Πελαγίῳ Ποσειδῶνι, τῷ Στεφανηφόρῳ Ἀπόλλωνι, τοῖς Διοσκούροις, τοῖς θεοῖς τῆς Σαμοθράκης, τῇ Ὀμονοίᾳ. Ὁ Ἀρτεμίδωρος ἐν τινὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ εἶχε συνδιαλλάξει τοὺς ἐρίζοντας Θηραίους καὶ διὰ τὴν μεσολάβησιν ταύτην εἶχε λάβει τὰ ἀστικά δικαιώματα καὶ στέφανον ἐκ φύλλων ἐλαίας. Ἦτο δὲ οὗτος καὶ ἱερεὺς τοῦ Διός, καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ γεγλυμμένη ἐν τῷ βράχῳ κοσμεῖ τὸ μέρος μετὰ τῆς ἐξῆς πομπῶδους ἐπιγραφῆς :

«Μνημόσυνον Θήρας· καὶ ἕως πόλου ἄστρα ἐπιτέλλει,
Γῆς ἔδαφός τε μένει, ὄνομα οὐ λίπει Ἀρτεμίδωρον».

Ἡ εἰκὼν ἔχει πολλὴν ἀρχαϊκὴν τραχύτητα καὶ ὑπενθυμίζει τὰς εἰκόνας ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν πρώτων Πτολεμαίων. Ὁ Ἀρτεμίδωρος οὗτος θὰ διετέλεσε βεβαίως ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς χώρας.

[Ἔπεται συνέχεια]

